

ІНТРОДУКЦІЯ ПЕРСПЕКТИВНИХ ПРЯНО-АРОМАТИЧНИХ РОСЛИН НА ЖИТОМИРЩИНІ

Котюк Л.А., Світельський М.М.

Житомирський національний агрокологічний університет, м. Житомир, Україна

Останнім часом у зв'язку з швидким розвитком хімії індустрія хімічних препаратів стала лідером над природними лікарськими препаратами. І тільки в останні роки почали згадувати про фітотерапію, аромотерапію і повертати людині забуту славу лікарських властивостей рослин.

В теперішній час особлива увага приділяється питанню виготовлення вітчизняних лікарських препаратів з рослини сировини. Загальновідомо, що пряно-ароматичні культури є одночасно й лікарськими рослинами, вони мають високу бактерицидність, радіопротекторність, містять біологічно-активні речовини, амінокислоти, мікроелементи [6].

Початок практичного використання ароматичних рослин губиться у минулому. Корисні властивості пряно-ароматичних рослин були відомі ще з сивої давнини. Ще тоді людина використовувала ці рослини для покращення смаку їжі та лікування різних хвороб. Спочатку рослини вживали в сирому вигляді або шляхом висушування. Пізніше стали отримувати з них ефірні олії. Багато ефірних олій мають лікувальні властивості та використовуються в медицині. Широке використання олій знайшли в харчовій промисловості: лікєро-горілчаній, хлібопекарській, консервній, рибній[3,5].

Коли корисні речовини пряно-ароматичних рослин були вивчені повністю, почали вирощувати ці рослини нарівні з сільсь-

когосподарськими культурами (рис.1). Зараз дуже важливим є розширення асортименту рослинних препаратів і створення для їх виробництва сировинної бази за рахунок можливих зон вирощування ароматичних та лікарських рослин на Україні [4].

В умовах ботанічного саду Житомирського національного агрокологічного університету протягом 2008-2011 рр було проведено оцінку інтродуктивного потенціалу однорічних та багаторічних пряно-ароматичних рослин, які належать до родин *Lamiaceae*, *Asteraceae*, *Rutaceae*, *Ranunculaceae*, *Fabaceae* (табл. 1).

Рослини вирощували на ділянці з темно-сірими опідзоленими ґрунтами. Сума обмінних основ – 19,8 мг.екв/100г, вміст гумусу – 3,22 – 3,0 %, гідролітична кислотність 0,75 мг.екв/100 г. рН-сольве – 6,2; вміст P₂O₅ – 406 мг; K₂O – 78 мг, N_k – 67,2 мг на 1 кг ґрунту, Ca – 12,12 і Mg – 1,00 мг.екв/100 г.

Клімат досліджуваного регіону помірно континентальний. Середня тривалість безморозного періоду 150-160 днів, середня температура липня +25-26°C. Середня багаторічна температура найбiльш холодного місяця - 6°C, найбільш теплої (липня) +18,4 С. Річна сума опадів коливається від 659 до 727 мм. Середня відносна вологість повітря і квітні-травні складає 68 і 69%, в червні-вересні 72-82%.

Таблиця 1. Перспективні пряно-ароматичні рослини, інтродуковані у ботанічному саду ЖНАЕУ (2008 – 2011 рр.)

№ п/п	Багаторічні рослини	Однорічні рослини
1.	Гісоп лікарський Сорт Атлант (<i>Hyssopus officinalis</i> L. cv. <i>Atlant</i>)	Зміголовник молдавський (синьоквітковий) (<i>Dracocephalum moldavica</i> L.)
2.	Гісоп лікарський Сорт Маркіз (<i>Hyssopus officinalis</i> L. cv. <i>Markiz</i>)	Зміголовник молдавський Сорт Перлінка (<i>Dracocephalum moldavica</i> L. cv. <i>Perlynka</i>)
3.	Гісоп лікарський Сорт Волограй (<i>Hyssopus officinalis</i> L. cv. <i>Vodograj</i>)	Ельшольція гребінчаста (<i>Elsholzia cristata</i> Willd. <i>E. ciliata</i> Thunb.)
4.	Гісоп вузьколистий (<i>Hyssopus angustifolius</i> M.B.)	Монарда лимонна (<i>Monarda citriodora</i> Cerv.)
5.	Лаванда справжня (<i>Lavandula vera</i> D. C.)	Чабер садовий (<i>Satureja hortensis</i> L.)
6.	Лофант ганусовий Сорт Лелека (<i>Lophanthus anisatus</i> Adans. cv. <i>Leleka</i>)	Васильки звичайні (<i>Ocimum basilicum</i> L.)
7.	Лофант ганусовий Сорт Синій велетень (<i>Lophanthus anisatus</i> Adans. cv. <i>Siniy veleten</i>)	Васильки свєнопольні (<i>Ocimum gratissimum</i> L.)
8.	Монарда двійчаста (<i>Monarda didyma</i> L.)	Пажитник (<i>Trigonella foenum graecum</i> L.)
9.	Материнка (<i>Origanum vulgare</i> L.)	Сафлор фарбувальний (<i>Carthamus tinctorius</i> L.)
10.	Шавлія лікарська (<i>Salvia officinalis</i> L.)	Перила чагарникова (<i>Perilla frutescens</i> (L.) Britt.)
11.	Шавлія мускатна (<i>Salvia sclarea</i> L.)	Чорнушка польова (<i>Nigella arvensis</i> L.)
12.	Шавлія ефіопська (<i>Salvia aethiopsis</i> L.)	
13.	Котяча м'ята закавказька (<i>Nepeta transcaucasica</i> Grossh)	
14.	Полн естрагоновий (<i>Artemisia dracuncululus</i> L.)	
15.	Рута садова (<i>Ruta graveolens</i> L.)	

Рослини вирощували на відкритій сонячній ділянці, в екологічно вирівняних умовах без застосування добрив, попередником були багаторічні трави. Догляд за рослинами протягом усіх років досліджень полягав у обрізці надземної частини рослин (багаторічних видів), розпушуванні міжрядь, видаленні бур'янів.

Встановлено, що майже всі досліджувані види і сорти можна розмножувати насінням - насіння формується і визріває у всіх рослин у першій або на другий рік зростання.

Серед однорічних рослин найкращою польовою схожістю насіння (до 65%) характеризуються *Dracocephalum moldavica* L., *Dracocephalum moldavica* L. cv. *Perlynka*, *Satureja hortensis* L., *Perilla frutescens* (L.) Britt., *Carthamus tinctorius* L., *Nigella arvensis* L.

Такі види як *Ocimum gratissimum* L., *Ocimum basilicum* L., *Monarda citriodora* Cerv. краще вирощувати розсадним способом, при висіванні насіння безпосередньо в ґрунт схожість насіння низька - від 15 до 30%.

У дворічників *Salvia aethiopsis* L. і *Salvia sclarea* L. насіння формується на другий рік зростання, показники схожості цих рослин - до 70%.

У наших умовах у багаторічних рослин *Hyssopus officinalis* L. та *Lophanthus anisatus* Adans. насіння утворювалось у перший рік вегетації рослин, хоча за повідомленнями Вороніна (2001) та Аутко (2003) ці рослини плодоносять на другий рік вегетації [1, 2].

На другий рік вегетації формується насіння у багаторічних рослин *Lavandula vera* D. C., *Monarda didyma* L., *Origanum vulgare* L., *Ruta graveolens* L., *Nepeta transcaucasica* Grossh., *Salvia officinalis* L., але в подальшому кращий результат дає розмноження цих рослин вегетативним способом, польова схожість лаванди і материнки не перевищує 30%, а монарди, рути і шавлії лікарської - 55%. Рослини *Artemisia dracunculus* L. розмножували поділом куща, частинами кореневища.

Отже, при вирощуванні пряно-ароматичних рослин в умовах Житомирщини найкраща здатність до насіннєвого розмноження виявлена у змієголовника молдавського, чабера садового. ельшольції гребінчастої, пажитника, сафлора фарбувального, гісопа лікарського, котячої м'яти, шавлії мускатної, шавлії ефіопської.

Список джерел

1. Биозкологические особенности выращивания пряно-ароматических лекарственных растений / [Аутко А.А., Рупасова Ж.А., Аутко А.А. и др.]. - Минск:Тонлик, 2003. - 160 с.
2. Воронина Е.П. Новые ароматические растения для Нечерноземья. / Воронина Е.П., Гобунов Ю.Н., Горбунова Е.О. - М.:Наука, 2001. - 173 с.
3. Дудченко Л.Г. и др. Пряно-ароматические и пряно-вкусовые растения. К.: Наук. Думка, 1989. - 304 с.
4. Збереження та збагачення рослинних ресурсів шляхом інтродукції, селекції та біотехнології: монографія / [Червченко Т.М., Рахметов Д.Б., Ганоненко М.Б. та ін.]. - К.: Фітосоціоцентр, 2012. - 432 с.
5. Капелев И.Г. Пряноароматические растения. / И.Г.Капелев, В.И. Машанов. - Симферополь: Таврия, 1973. - 95 с.
6. Лекарственные растения и их применение / Н.С. Харченко, А.Н. Карамышев, В.И. Сила, Л.И. Володарский. - К.: Здоровье, 1982. - 232 с.